

A fő nyomvonal ebben az esetben is döntően természetes, több esetben régészeti korú rétegben haladt. Általánosságban igaz, hogy az úttest alapozása alatt már a természetes rétegsor jelentkezett, az egykori magasabb térszíneken mindez régészeti korú (római) szintet is jelentett egyúttal, de alapvetően nem ez volt a jellemző. Csak két helyen értük el biztosan a római szintet. Az árok a „Hercules-villa” mögött rossz megtartású, földbe rakott falakat vágott át, amelyeket római korúnak vélek annak ellenére is, hogy K–Ny-i tájolásuk lényegesen eltér a „villa” ÉK–DNy-i tengelyétől. Újkori kísérő lelet nem jellemezte a szóban forgó szakaszt, római kori emlékek (Drag 37 *terra sigillata* tál töredéke, sárga szalagfűl, pannoniai szürke, üveg) ugyanakkor figyelemre méltó mennyiségben akadtak az építőanyagokon kívül is. A másik, római kori leletanyagban gazdag szakasz a Szél és Szellő utca kereszteződésében volt, ahol korábban Nagy Tibor – vélhetően a szomszédos panelház építéséhez kapcsolódóan – egy késő római sírcsoportot tárt fel. Talán emiatt, talán a panelház építése, talán a közelben futó régi gázvezeték vagy akár mindhárom tényező miatt látszódtak csak áthalmozott rétegek a metszetekben. A betemetkezések emlékét azonban őrizték az áthalmozott rétegből származó embercsontok (koponyatető, gerinccsigolya, ujjperc), a viszonylag sok bélyeg nélküli *teguladarab* és némi kerámia (dörzstál, közép-galliai Drag 18/31 *terra sigillata* tányér pereme, nyers színű korsóalj, háromszatú szalagfűllet ellátott korsó peremtöredéke stb.).

A többi szakaszon a római szint elérése nem bizonyítható. A Raktár utcától D-re, a *legiotábor* területén, bár a metszetek tanúsága szerint természetes rétegben haladtak, még a római objektumok fölött elterülő katolikus temető sírhorizontja sem került felszínre. A mellékágak jellemzően sekélyebbek voltak, mélyebb kialakításúak csak a Raktár utcától É-ra elterülő panelházak között futottak. Ezekben a felső, áthalmozott réteg alatt rossz minőségű habarcsba rakott kő- és téglafalmaradványok kerültek elő, amelyeket stratigráfiai helyzetük, a kizárólag újkori kísérőleletek, illetve a kötőanyag milyensége alapján a panel-periódus előtt itt álló újkori épületek földben hagyott alapfalaiként határoztam meg.

BUDAI-BALOGH TIBOR

38. Budapest, III. Aquincum municipium keleti külvárosa (Záhony u. 7.) (KÖH 33262, 31237)

I

2012. november 28-án régészeti szakfelügyelet keretében megfigyeltem a volt Gázgyár területén egy 60×4 m-es ÉK–DNy irányú, mintegy 1,6–2 m mélységű közműárok kiásását. Az árok a 2009.02-es kutatóárkunkkal (Graphisoft Egyetem projekt)¹⁰ párhuzamosan, attól mintegy 4–5 m-re K-re húzódott. A terület nagy részén a modern bolygatás szinte a teljes mélységig, illetve a geológiai korú sárga homokos talajrétegekig húzódott. A kevert rétegekben némi bolygatott emberi csontmaradványt találtunk. Az árok ÉK-i oldalán, a Ny-i tanúfalból valószínűleg egy *in situ* csontváz néhány hosszúcsontja lóg ki, ennek kibontására nem volt módunk.

LASSÁNYI GÁBOR

39. Budapest, III. Aquincum municipium nyugati külvárosa (Óbudai Baseball Aréna) (KÖH 45778)

Ró, Kú

2012 tavaszán kezdődtek meg a Főváros első kiépített baseballpályájának előkészítő munkái Óbudán, a Keled utcában (Keled–Aranyos utca, hrsz. 19622/4). A terület mintegy 300 m-re Ny-ra húzódik Aquincum római kori polgárvárosának Ny-i falától, a településről a Solymár-völgy irányába kivezető K–Ny-i főútvonaltól, az úgynevezett „D utca” folytatásának D-i oldalán. 1975-ben Póczy Klára rövid feltárást végzett itt, amikor egy mintegy 30 m szélességű ipari vágányt vezettek át átlósan a területen. Az ásatások során kövezett főutat és az azt két oldalról kísérő, tornácós homlokzatú köépületek részleteit sikerült megfigyelni.

A vizsgált terület közvetlen közelébe lokalizálható az a faze-kastelep, amelynek 2 kemencéjét és kútját 1929-ben Nagy Lajos találta meg. A kemencék pontos helye jelenleg nem azonosítható, mindössze annyi tudható, hogy azokat az úgynevezett Katonai Anyagszertár, a későbbi lókörház a Keled utca és Kunigunda útja sarkán még ma is álló épületeitől, valamint az esztergomi vasúti töltéstől nem messze tárták fel.

Szerencsés módon a tervezett beruházás területét is magába foglalta Stefan Groh és Helga Sedlmayer, az Osztrák Régészeti Intézet és az Aquincumi Múzeum közös kutatási projektjén belül, 2011-ben végzett geofizikai felmérése.

Mivel a baseballpálya legnagyobb részén a vízszintes felszín kialakításához jórészt 10–30 cm vastagságú feltöltés kialakítását tervezték, amely előtt a gyomirtás miatt kis mélységű tárcsázásra is sor került, ezért a kutatás első fázisában fémkereső műszerek segítségével leletkutatást végeztünk önkéntesek bevonásával. A mintegy 11 000 m²-nyi felületen több mint 300, jórészt római kori fémtárgy került elő. Minden lelet pozícióját mérőállomás segítségével pontosan bemértük. A talált leletek koncentrációjából és a felszíni megfigyelésekből arra következtítettünk, hogy a római épületek a K–Ny-i főútvonal két oldalára koncentrálódtak. D felé valószínűleg a terep is lejtett, és a talált emlékek száma is erőteljesen csökkent. A tárgyak közül összesen 65 érem: 63 római kori pénz, 1 Ferdinánd dénár és 1 török akce volt. Az előzetes feldolgozás alapján az érmek közül a legkorábbi Vespasianus császár *denárja*, 18 az Antoninus-dinasztia időszakára, 14 a Severus-korra míg 5 erősen kopott bronzpénz a 2–3. századra tehető. További 18 példány a katonacsászárok korából származik, ezek jórészt *antoninianusok*. A késő római korból pedig 7 darab 4. századi *folllist* találtunk. A többi fémtárgy között nagyszámú ruhakapcsoló tű, jórészt térdfibula volt. A használati tárgyak közül zárszerkezet részei, kulcsok, bútordíszek, ládikaveretek és egy kisebb dárdahegy is előkerült.

A terep legmagasabb pontján, a terület ÉK-i sarkán a gyomirtás és a tárcsázás nyomán egy erőteljesen köves felületen már épületelemek látszottak a felszínen. Itt a feltöltés előtt egy 10×7 m-es, K–Ny irányú szelvényt alakítottunk ki, amelyet csekély, 5–10 cm-es mélységig megtisztítottunk a legfelső köves-omladékos réteg tetejéig. A felszín megtisztítása után 2, valószínűleg egymással párhuzamos, a fő égtájaknak megfelelően tájolt épület gondosan megépített, 0,7 m vastag kőalapozásnak egy-egy sarka rajzolódott ki. A 2 épület K–Ny-i fala teljesen egybevágó, a Ny-i saroknál a fal némileg túllóg K-i irányban. A párhuzamos É–D-i falak közti távolság 6 m, de a közöttük lévő köves réteg esetleg további köztes falakra utalhat.

¹⁰ RKM 2009, 164–166.

A párhuzamos épületektől É-ra, a jelentős mennyiségű kőomladékban egy további, fő égtájának megfelelően tájolt kisebb építmény falai is kirajzolódtak. A korábbi ásatások és a geofizikai vizsgálatok eredményeinek felhasználásával megállapítható, hogy a 2 párhuzamos épület falsarkai egy-egy É–D-i tájolású, a főútvonal mellett álló hosszúházhoz tartozhatnak. A felszín megtisztítása során 2–3. századi kerámiatöredékek, köztük dél-galliai és rheinzaberni *terra sigillata* darabok kerültek elő. A geofizikai vizsgálat alapján, a nyugatabbra fekvő épület egyik hátsó, délebbi traktusához tartozó részen nyitottuk a kutatás 2. szondáját, egy fémkeresővel talált különleges leletcsoport pontos dokumentálása céljából. A műszeres kutatás során ugyanis Sándor Lajos ezen a ponton egy nagy méretű vaskapára bukkan a felszíntől mintegy 0,4 m mélységben, amely alatt további *in situ* vastárgy, egy ásó látszott. A vaseszköz-lelet pontos rétegtani helyzetének tisztázása céljából egy 2,5×2 m-es É–D-i tájolású szondát nyitottunk. A szonda felső része kevert, még a szántás által érintett, de csak római kori leleteket tartalmazó, mintegy 0,2 m vastag barna, humuszos réteg volt (SE-1). Ez alatt egy viszonylag tömörebb, közettörmelék, paticszemcsét tartalmazó, mintegy 0,1–0,15 m vastag, humuszos, barna réteg következett (SE-2), amelynek bontásából III. Gordianus és Hadrianus egy-egy bronzpénze is előkerült *terra sigillata* és más kerámiatöredékekkel együtt. Ez alatt következett egy erőteljesen átégett, vöröses színű, humuszos, agyagos, kőzet és agyagtégla-törmelék, nagyszámú kerámiatöredéket tartalmazó réteg (SE-3), amelyből egy szürke, közepes méretű, szürke hombár szája állt ki. A már részben kibontott ásó, és a rajta lévő ásókapa mellett további 2 vastárgya, egy másik ásókapára és egy balta fejére bukkanunk. Bár először úgy tűnt, hogy az SE-3 ráhúzódik a vastárgyakra, a bontás során (a kissé megégett humuszban a vastárgyak alatt) részben kirajzolódott egy kissé lazább betöltésű beásás (SE-4), amely valószínűleg arra utal, hogy a letaposott és összetömörödött járósíntbe, közvetlenül a hombár mellé egy sekély gödörbe rejtették el a vasszerszámokat, majd azokat humusszal fedték le, később pedig az egész felület átégett. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a hombár feltételezett beásását nem tudtuk elkülöníteni egyértelműen ettől a sekély beásástól és sötétbarna humuszos, paticszemcsés betöltésétől (SE-5). A szonda bontásában és a vastárgyak meghatározásában Rupnik László (ELTE Régészettudományi Intézet) segített. A kis méretű szondában a vasszerszámok kibontása után csak a hombár kiemelésére került sor. A szürke, hasas, a szájáig a földbe süllyesztett, mintegy 60 cm magas edény alján néhány, nem hozzá tartozó nagyobb tárolóedény töredékét is megtaláltuk némi faszénmaradvány mellett, ami arra utalhat, hogy az nagyjából a környező padlósínt átégésekor többé-kevésbé üres lehetett. A hombár fenekén egy minden szempontból egyedülálló lelet, egy bronzmécset fektet. A 7,5 cm hosszúságú, 2,5 cm szélességű tárgy egy nagyon ritka bronzmécset típusba, a két darabból álló, összeilleszthető, figurális példányok közé tartozik. Az aquincumi hombár alján egy ilyen tárgy jobb fele maradt meg. A mécses két szimmetrikus, a hossz tengelye mentén összeilleszthető, önállóan is funkcionáló darabból állt. A felső rész komikus maszkot ábrázol, az olajbeöntő nyílást a száj sarkában alakították ki. Az állnál található égőnyílás *volutás* kialakítású. A szemöldöknél egy függesztőrészt alakították ki, amelybe egy kis bronzláncot fűztek. A hajhoz eredetileg egy akantuszlevél alakú fogantyút forrasztottak, amelyet letörve találtunk meg, a restaurálás után került vissza csak eredeti helyére. A mécses belső oldala egyenes

kialakítású, hátsó, fej felőli részénél egy konkáv keresztmetsetű vájat található, az ebben futó sínnel illeszthették össze a tárgyat a szimmetrikusan kialakított párával. Hasonló két darabból álló figurális mécsesből mindössze alig néhány publikált darab ismert a birodalom területéről. Az Aquincumban talált példány jelenlegi ismereteink szerint az egyetlen hiteles ásatási körülmények között talált, publikált darabja ennek a tárgy típusnak. Pontos keltezése ezért önmagában igen nehéz, de valószínű, hogy az 1–2. században készülhetett. A padlósíntől, amelybe a tárgyat tartalmazó hombárt süllyesztették, a később átégett humuszos, agyagos, kőzet- és agyagtégla-törmelék réteg (SE-3) átvágása során egy olyan rheinzaberni *terra sigillata* töredék is előkerült, amely *terminus post quem*ként a 2. század végénél–3. század első harmadánál későbbre keltezi a hombár földbeasását, továbbá a vaseszközök földberejtését. A hombár kiemelése után világosan látszott, hogy az SE-3-as réteg, azaz az átégett padlósínt alatt még legalább fél m-es mélységig további korábbi kultúrrétegek találhatóak. A padlósínt feletti rétegsorban nem utalt semmi ennél későbbi, római kori építési fázis jelenlétére. Ez alapján a 2. szondában megfigyelt, járósíntbe ásott hombárt és földbe elrejtett vaseszköz-készlet elásását a 2. század utolsó vagy a 3. század első évtizedeinél későbbre keltezzük. A padló átégése után a hosszúház ezen részén későbbi járósínt már nem keletkezett, így valószínűnek látszik, hogy a vasszerszámok elrejtése után az épület megsemmisült.

A műszeres kutatás során dokumentált nagyszámú, a katonacsászárok korára keltezhető érem alapján ez a pusztulás valamikor 3. század közepe után következhetett be.

A pálya kiépítésével párhuzamosan szakfelügyelet keretében nyomon követtük a kerítésoszlopok építését késő őszig. A baseball-pálya területének tervezett, jövőbeli bővítése nyomán elképzelhető, hogy további kutatásokra kerülhet majd sor a területen.

LASSÁNYI GÁBOR

40. Budapest, III. Bécsi út 58.

(KÖH 83673)

Ró, Ú

A kb. 700 m²-es telken a beruházó Kula Hungária Kft. egy többfunkciós (üzletek, irodák, lakások), mélygarázzsal ellátott épület felépítését tervezte. A régészeti védelem alatt álló területen az építkezéssel járó földmunkák elkezdését a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) egy próbafeltárási eredményétől tette függővé. A kérdéses telek az aquincumi katonaváros területén helyezkedik el, azon belül a Bécsi út Ny-i oldalán húzódozó temetőszárv területére esik. Közvetlen környezetében, a Bécsi út 56. és 60. sz. alatt római kori hamvasztásos és csontvázas sírok, kemencék és útrészlet kerültek elő. Mivel a régészeti topográfia szerint a Bécsi út 58. sz. alatt régészeti jelenségek előkerülésére lehetett számítani, az eredményes próbafeltárást – a beruházóval kötött megállapodás szerint – megelőző feltárásnak kellett követnie.

A próbafeltárási papíron megközelítőleg 230–250 m²-t érintett, a K–Ny irányú kutatóárok mélyítése a telek É-i oldalán (statikai okokból a Bécsi út 58. sz. mellett 3 m, a Bécsi úti járdától 2 m biztonsági sáv megtartásával) történt meg. Mivel az ásatás jó ütemben haladt, valamint a rendelkezésre álló idő és a költségvetés lehetővé tette, a próbafeltárást alatt közel 400 m²-t sikerült feltárni. A terület az újkorban és a római